

TASVIRIY SAN'AT MASHG'ULOTLARIDA KOMPOZITSIYA QOIDALARINI O'QITISHNING ILMIY ASOSLARI

Qudratova Gulizuhro Otabek qizi

Navoiy Davlat Universiteti

70110501 – Tasviriy san'at magistratura ta'lim yo'nalishi

1-bosqich magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada tasviriy san'at mashg'ulotlarida kompozitsiya qoidalarini o'qitishning nazariy va amaliy jihatlari, shuningdek, ta'lim jarayonida pedagogik va psixologik asoslar tahlil qilinadi. Kompozitsiya tushunchasi, uning san'atiy ifodadagi o'рни, o'quvchilarda tasviriy savodxonlikni shakllantirishdagi roli hamda samarali o'qitish metodikalari ko'rib chiqiladi. Maqola materiallarida yangi pedagogik texnologiyalar, vizual misollar va amaliy mashg'ulotlar orqali kompozitsiya qoidalarini mustahkamlash usullari tavsiya etilgan. Shuningdek, o'quvchilarning ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish va ularni kompozitsiyani nazariy bilimlar asosida amalda qo'llashga yo'naltirish metodikasi ham ta'riflangan.

Kalit so'zlar: Tasviriy san'at, kompozitsiya qoidalari, mashg'ulotlar, o'qitish metodikasi, o'quvchilarning ijodiy qobiliyati, pedagogik asoslar, vizual ta'lim.

Tasviriy san'at o'quv jarayonida o'quvchilarda estetik tafakkur, ijodiy fikrlash va san'iy didni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Shu bilan birga, san'atning asosiy elementlari – chiziq, rang, shakl, nisbiyat va kompozitsiya – o'quvchilarga vizual tasvirni to'g'ri va ifodali tarzda yaratish imkonini beradi. Kompozitsiya qoidalari esa tasviriy san'atning ajralmas tarkibiy qismi bo'lib, ular yordamida o'quvchilar tasviriy ifodani tizimli va mantiqiy ravishda joylashtirishni o'rganadilar.

Zamonaviy ta'lim jarayonida kompozitsiyani o'qitish nafaqat nazariy bilimlarni yetkazish, balki amaliy mashg'ulotlar orqali o'quvchilarning ijodiy qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan. Shu nuqtai nazardan, pedagogik va psixologik asoslarga tayangan holda kompozitsiya qoidalarini o'qitishning samarali metodikasi muhim ilmiy masala hisoblanadi. Ushbu maqolada kompozitsiya qoidalarini o'qitishning nazariy va amaliy jihatlari, o'quvchilarning tasviriy savodxonligini oshirishda qo'llaniladigan pedagogik yondashuvlar va metodlar tahlil qilinadi.

Tasviriy san'at mashg'ulotlarida kompozitsiya qoidalarini o'qitishning samarali jarayoni bir necha pedagogik va psixologik omillarga asoslanadi. Kompozitsiya tushunchasi o'quvchilarga vizual tartibni, shakllarning o'zaro munosabatini va tasviriy ifodaning uyg'unligini anglash imkonini beradi. Shu bilan birga, kompozitsiya qoidalari san'atning turli janrlarida, jumladan landshaft, portret, tabiat va dekorativ san'atda qo'llaniladi. Ta'lim jarayonida ushbu qoidalarni o'qitish o'quvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirishga, ularni mustaqil ijodiy ishlar bajarishga va san'at asarlarini tahlil qilishga tayyorlaydi.

Kompozitsiyani o'qitishda birinchi navbatda o'quvchilarga nazariy bilimlar yetkaziladi. Bu bosqichda kompozitsiya elementlari – chiziq, shakl, rang, nisbiyat, ritm va markaziy nuqta – tushuntiriladi. Pedagogik amaliyot shuni ko'rsatadiki, nazariy bilimlar amaliy mashg'ulotlar bilan mustahkamlanmasa, o'quvchilar tushunchalarni mukammal qabul qilmaydi. Shu sababli har bir nazariy mavzu qisqa, aniq va vizual misollar bilan berilishi zarur. Misol tariqasida, turli janrlardagi rassomlar asarlari orqali shakl va rang uyg'unligi, ob'ektlar joylashuvi, markaziy nuqta va muvozanat tushunchalari o'quvchilarga tushuntiriladi.

Amaliy mashg'ulotlar jarayonida o'quvchilar turli kompozitsion vazifalarni bajaradilar: masalan, ob'ektlarni sahnada joylashtirish, rang kombinatsiyalarini sinash, fon va asosiy ob'ektlar o'rtasidagi muvozanatni aniqlash. Bunday mashg'ulotlar o'quvchilarning nafaqat texnik ko'nikmalarini, balki ijodiy fikrlash qobiliyatini ham rivojlantiradi. O'qituvchi ushbu jarayonda individual yondashuvni qo'llashi muhimdir, chunki har bir o'quvchining qobiliyati, ijodiy qarashlari va tasavvuri turlicha bo'ladi. Shu bilan birga, o'quvchilarga mustaqil ishlar bajarish imkoniyati berilishi ularning kompozitsion yechimlarni topishdagi mustaqilligi va ijodiy erkinligini oshiradi.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalar kompozitsiya qoidalarini o'qitishni samarali qiluvchi vositalardan hisoblanadi. Jumladan, interaktiv ta'lim usullari, vizual prezentatsiyalar, multimedia materiallar va raqamli dasturlar yordamida o'quvchilar turli kompozitsion vazifalarni bajarishi mumkin. Flipped classroom (teskari dars) texnologiyasi orqali o'quvchilar nazariy bilimlarni uyda mustaqil o'rganib, dars vaqtida amaliy mashg'ulotlarga ko'proq e'tibor qaratadilar. Shu tarzda, o'quv jarayoni samaradorligi oshadi, o'quvchilar amaliy ishlar orqali kompozitsiya qoidalarini yaxshiroq o'zlashtiradilar.

Kompozitsiya qoidalarini o'qitishda psixologik omillar ham katta ahamiyatga ega. O'quvchilarni vizual tahlil qilishga, diqqatini markaziy elementlarga qaratishga va sahnani umumiy estetik qoidalarga muvofiq tashkil etishga o'rgatish zarur. Rassomlarning turli uslublari, rang uyg'unligi va ritm misollari orqali o'quvchilar ijodiy qarorlarni qabul qilishni o'rganadilar. Shu bilan birga, o'quvchilarda xatolar orqali o'rganish jarayoni tashkil qilinadi: noto'g'ri joylashtirilgan ob'ektlar, rang kontrastidagi muvozanatsizlik va ritmning uyg'un emasligi amaliy mashg'ulotlar orqali tahlil qilinadi va to'g'rilanadi.

Ta'lim jarayonida o'quvchilarning ijodiy rivojlanishini baholash tizimi ham muhim hisoblanadi. Baholash nafaqat yakuniy ishlar asosida, balki jarayon davomida beriladigan vazifalar, o'quvchilarning mustaqil ijodiy ishlarini va mashg'ulotlarda faol ishtirokini hisobga olishi kerak. Shu tarzda, o'quvchilar o'z ijodiy natijalarini tahlil qilishga, kompozitsion xatolarini aniqlashga va yangi yechimlar ishlab chiqishga o'rganadilar.

Shuningdek, kompozitsiya qoidalarini o'qitishda o'quvchilarni turli janr va uslublarga tanishtirish muhimdir. Masalan, klassik kompozitsiya, modernizm va abstrakt san'at uslublari orqali o'quvchilar tasviriy yechimlarni turlicha qabul qilish va ijodiy qarorlar qabul qilish imkoniga ega bo'ladilar. Bu esa ularning estetik didini rivojlantiradi, tasviriy savodxonligini oshiradi va ijodiy faoliyatdagi mustaqilligini mustahkamlaydi.

Shunday qilib, tasviriy san'at mashg'ulotlarida kompozitsiya qoidalarini o'qitish ilmiy asoslar, pedagogik yondashuvlar, psixologik metodlar va zamonaviy texnologiyalar uyg'unligiga asoslangan murakkab jarayondir. O'quvchilarning ijodiy va texnik ko'nikmalarini rivojlantirish, ularni amaliy mashg'ulotlar orqali kompozitsiyani to'g'ri qo'llashga o'rgatish, shuningdek, individual yondashuv va baholash tizimini to'g'ri tashkil etish o'quv jarayonining asosiy vazifalaridan hisoblanadi.

Ushbu maqolada tasviriy san'at mashg'ulotlarida kompozitsiya qoidalarini o'qitishning nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilindi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, kompozitsiya elementlari va qoidalarini o'qitish jarayoni nafaqat o'quvchilarning texnik ko'nikmalarini, balki ularning ijodiy tafakkurini va estetik didini rivojlantirishga xizmat qiladi. Samarali o'qitish nazariy bilimlarni amaliy mashg'ulotlar bilan uyg'unlashtirish, individual yondashuv va vizual misollardan foydalanishni talab

qiladi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar, xususan, interaktiv mashg'ulotlar va flipped classroom metodlari o'quv jarayonining samaradorligini oshiradi. Shu bilan birga, o'quvchilarning ijodiy mustaqilligini rag'batlantirish va baholash tizimini to'g'ri tashkil etish ularning kompozitsiya qoidalarini mukammal o'zlashtirishiga yordam beradi. Natijada, o'quvchilar tasviriy san'atda ijodiy yondashuvni amalda qo'llay olishadi, kompozitsion yechimlar ishlab chiqish va vizual tasvirni tizimli yaratish qobiliyatiga ega bo'ladilar.

Adabiyotlar

1. Шавдиров С. А. Подготовка будущих учителей к исследовательской деятельности //Педагогическое образование и наука. – 2017. – №. 2. – С. 109-110.
2. Shavdirov S. A. Selection Criteria of Training Methods in Design Fine Arts Lessons //Eastern European Scientific Journal. – 2017. – №. 1. – С. 131-134.
3. Shovdirov S. Analyzing the sources and consequences of atmospheric pollution: A case study of the Navoi region //E3S Web of Conferences. – EDP Sciences, 2024. – Т. 587. – С. 02016.
4. Shavdirov S. Method of organization of classes in higher education institutions using flipped classroom technology //AIP Conference Proceedings. – AIP Publishing LLC, 2025. – Т. 3268. – №. 1. – С. 070035.
5. Шавдиров С. А. Ўқувчиларда тасвирий саводхонликка оид ўқув компетенцияларини шакллантиришнинг педагогик-психологик жиҳатлари //Современное образование (Узбекистан). – 2017. – №. 6. – С. 15-21.
6. Shovdirov S. A. Tasviriy san'atni o'qitishda o'quvchilarning sohaga oid o'quv kompetensiyalarini shakllantirish omillari //Inter education & global study. – 2024. – №. 1. – С. 8-14.
7. Ibraimov X., Shovdirov S. Theoretical Principles of The Formation of Study Competencies Regarding Art Literacy in Students //Science and innovation. – 2023. – Т. 2. – №. B10. – С. 192-198.
8. Шавдиров С. А. ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОМУ О. И ПРИКЛАДНОМУ ИСКУССТВУ //INTERNATIONAL SCIENTIFIC REVIEW OF THE PROBLEMS AND PROSPECTS OF MODERN SCIENCE AND EDUCATION. – 2018. – С. 84-85.
9. Shovdirov S. TASVIRIY SAVODXONLIKKA OID O'QUV KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISHDA O'QUVCHILARNI MANTIQUIY

VA ABSTRAKT FIKRLASHGA O'RGATISH //Евразийский журнал академических исследований. – 2023. – Т. 3. – №. 12. – С. 193-196.

10. Baymetov B. B., Shovdirov S. A. Methods of Organizing Practical and Theoretical Classes for Students in The Process of Teaching Fine Arts //International Journal on Integrated Education. – 2023. – Т. 4. – №. 3. – С. 60-66.

GLOBAL SCHOLARS
SCIENTIFIC PUBLISHING

